

ISBN 978-86-6425-033-7

**ABSTRACTS
KNJIGA SAŽETAKA**

**DEMOCRATIC RESISTANCE TO AUTHORITARIAN TRENDS IN EUROPE TODAY:
LEGACIES, FRAMING AND ACTION**

2017 Annual Conference of the Serbian Political Science Association

DEMOKRATSKI OTPORI NORMALIZACIJI AUTORITARIZMA U EVROPI

Sabor politikologa, Udruženje za političke nauke Srbije

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade, 23-24 September 2017

Organising Committee/Organizacioni odbor

Miodrag Jovanović, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dejan Jović, Fakultet političkih znanosti, Univerzitet u Zagrebu

Anna Krasteva, New Bulgarian University, Sofia

Keiichi Kubo, Waseda University, Tokio

Snježana Milivojević, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Asim Mujkić, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu

Radmila Nakarada, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Đorđe Pavićević, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Dušan Spasojević, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Jovan Teokarević, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Cirila Toplak, Fakultet za društvene nauke, Univerzitet u Ljubljani

Milada Vachudova, University of North Carolina, Chappell Hill

Cover page design/Korice

Jelena Šušnjar

Publisher/Izdavač

Udruženje za političke nauke Srbije (UPNS)

Za izdavača

Nebojša Vladislavljević, predsednik UPNS

Beograd, 2017. godine

ABSTRACTS
KNJIGA SAŽETAKA

Bojan Baća bojan.baca@gmail.com
York University, Canada

Forging civic bonds “from below”: Montenegrin activist youth between ethnonational disidentification and political subjectivation

With the centering of state independence as the fundamental political question in Montenegro, political competition and public discourse were gradually realigned in the early 2000s to reflect an ethnic-cum-political cleavage between Montenegrins and Serbs, two identity categories that were hitherto mutually inclusive and often interchangeable. From this point on, “Montenegrin identity” came to be associated with support for state independence, whereas “Serb identity” signalled support for continued union with Serbia. Not only did state independence fail to alter the nature of Montenegrin politics, but the ruling establishment continued to entrench the link between ethnonational and political cleavages, thus depoliticizing any oppositional activity as “anti-state” (or “anti-Montenegro”) and effectively preventing cross-ethnic, civic-based mobilization. This paper investigates a group of young activists – #Građanski (#Civicness) – that temporarily eschewed the exacerbating ethno-political constraints on mobilization and collective action in Montenegro, and momentarily forged civic bonds between hitherto divided and antagonized members of the Montenegrin political community for the common goal of defending universal civil liberties and political rights. Drawing on interviews with 15 members of #Građanski, as well as their written materials, this paper explores the nature of and the reasons for their decision to confront dominant ethno-political frames and use *civicness* as the basis of their involvement in popular politics.

Roobeh (Rudy) B. Baker r.baker@surrey.ac.uk

Dennis J. Baker dennis.baker@surrey.ac.uk
University of Surrey, School of Law

The uncodified constitution strikes back: BREXIT, illiberalism, and the struggle against constitutionalization

The surprising decision by the United Kingdom (UK) to leave the European Union (EU) in June 2016 has given rise to, not unsurprisingly, a great deal of debate and analysis in both academic and policy circles. Many of these discussions have centered the sources of the populist trends that culminated in BREXIT but these various debates have glossed over a key driver of the Eurosceptic forces present in the country: the desire to reclaim the “uncodified” British Constitution. The UK’s accession to the then European Communities (EC) in 1973 unleashed forces that in the ensuing forty years slowly but surely chipped away at the “uncodified” nature of the British Constitution and its ultimate center of power – Parliament. The European Communities Act 1972 (ECA) is perhaps the best example of this creeping codification or – dare it be said – constitutionalization, but the ECA is but one of many statutes passed since EC accession that have begun to shift power in the UK away from the legislative branch and instead into the executive and judicial branches. Some of these statutes have been directly related to EC / EU membership, others like the Human Rights Act 1998 (HRA) and Scotland Act (1998) only tangentially so, but all share a common factor in that they owe their existence to the matrix of bureaucratic and administrative realities created when the UK acceded to the EC in 1973. In understanding this reality BREXIT can be conceptualized as not the forces of populism striking back against an emerging European Superstate but rather as the forces of reaction and, to an extent, illiberalism, seeking to turn back the creeping codification and resulting constitutionalization of the UK begun in 1973.

Miloš Bešić besicmilos@gmail.com

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

Anti-democratic tendencies as an effect of the decline of social capital

In a classical social capital theory relation between social capital and democracy is well recognized (Putnam 2001; Newton, 2001; Paxton, 2002). It is assumed that social trust, membership in voluntary associations as well as political trust is needed for the stable democracy and civil society development in general. It is also noted that post-communist societies can be qualified as 'imperfect democracies' with the lack of many important pillars for the solid democracy, including the lack of social capital. The main thesis in this paper would be that decline of social capital is one of the strongest factors which push societies into authoritarian, populist and anti-democratic mode in general. However, there is a shortage of empirical evidence explaining the complexity of this relation, particularly due to the effect of many co-varying factors. In this paper, we will examine this relation between social capital and democracy both, at the individual and aggregate level. In order to improve validity of the findings we will use different measurements, both, for democracy and social capital. Also, we will rely on different sources of data (EVS, ESS, and CSES). Special attention would be given to the factors that shape post-communist transitional societies compared with western European democracies. As a method, regression analysis and multi-level modeling will be applied. Additionally, structural equation modelling (path analysis) will be used to illuminate complex picture of the effects of the social capital onto democracy in a different variable setting.

Daniel Bochsler dbochsler@gmail.com

University of Copenhagen

Saskia P. Ruth saskia.ruth@zda.uzh.ch

University of Zürich

The surprising rationality behind the diffusion of mass uprisings in authoritarian regimes

A rich literature has documented the diffusion of democracy. It is currently complemented by a growing number of studies about the spatial spread of mass uprisings in authoritarian countries. Nevertheless, we know little about the causal mechanisms leading to diffusion. This paper offers a rational perspective on the diffusion of protests in authoritarian regimes. It argues that mass uprisings in one country can provide for valuable and rational information about the vulnerability of authoritarian regimes in other countries in the neighbourhood. If our model proves to be right, the diffusion of protests should be related to increased vulnerability of authoritarian regimes during waves of protest diffusion, leading to higher rates of regime failure, to economic or political concessions or to increases in the level of repression.

Branko Bošković branko.boskovic@udg.edu.me

Humanističke studije, Univerzitet Donja Gorica

Reformizam države blagostanja u Evropi: egalitarizam protiv neoliberalizma

Država blagostanja u Evropi prolazi kroz značajne promjene u zadnjih dvije ili tri decenije. Jedna od najznačajnijih je sve veća orijentacija ka državi socijalnog investiranja kao novoj paradigmi. Kretanje ka modelu aktivne i aktivacione socijalne politike zvanični je model koji podržava Evropska unija, međutim postavlja se pitanje, je li ovo model koji doprinosi smanjenju socijalnih nejednakosti. Ovo posebno u kontekstu mjera štednje, migracija, dezintegracionih procesa, jačanja desnice i sl. Ovaj rad se bavi upravo pitanjem na koji način je socijalni model prilagođen novim okolnostima. Problem povećanja ili smanjenja nejednakosti će biti u srži rada, sa ciljem da se pokaže jesu li reforme države blagostanja imale efekta u ovom smislu. S druge strane, ukazujući na dominantne trendove u socijalnoj politici evropskih država, rad se bavi i problemom jačanja desničarskih pokreta. Država blagostanja više ne pruža jedinstvenu zaštitu, što je pogotovo važno nakon talasa migracija, koji je otvorio nova pitanja i u domenu socijalne politike. Povezujući socijalnu politiku sa ovim problemima, pokazaće se

koliko reforme države blagostanja daju efekta i koliko su uspješne. Takođe, otvoriće se i pitanje neoliberalizacije, posebno u socijanoj politici, koje je jedan od gorućih problema. Jesu li privatizacije usluga koje su nekad bile nedodirljivo pod okriljem države odgovor na promjene koje smo naveli ili ih treba drugačije promišljati? Na kraju, je li socijalno investiranje kao model socijalne politike jednako primjenjivo ili se moralo drugačije pristupiti reformi, što će se pokazati uporednim podacima. Rad je posvećen otvaranju pitanja budućnosti Evrope i Evropske unije, zato što su teme kojima se bavi od suštinske važnosti za očuvanje njihovog vrijednosnog i normativnog okvira.

Bedrudin Brljavac bedrudin07@yahoo.com

University of Sarajevo

The youth in the Balkans between democracy and nationalism

As it is often pointed out in the literature of political science and international relations, the bloody events from 1990s in the Balkans have had a long-lasting impact on every citizen, especially on children and youth who have faced the biggest human tragedies in Europe after the World War II. These young generations have experienced the political transition and subsequent democratization reforms, on the one hand, and nationalization processes, on the other, which has affected them deeply in terms of personal development as a democratic and open-minded citizen. In this paper I will thus examine the youth of the former Yugoslav Republics who experienced political change through the violence of war that led to the creation of Bosnia-Herzegovina, Croatia, Kosovo, FYR Macedonia, Montenegro, Serbia and Slovenia. As they now have reached adulthood, it is of utmost importance to explore how this generation deals with the past, present, and future. It is indeed interesting and urgent as well to examine how they see the possibility of coming and living together with others from diverse social and national communities. It is puzzling that many of those children support nationalist political parties and extremist movements and also feel deep mistrust towards their fellows from other ethnic groups even though they have been raised under democratic regimes without gaining any direct war experiences. I will thus compare the cases of children in the Balkan countries in terms of their political viewpoints in order to comprehend what are the factors which caused lack of democratic culture and nationalistic feelings among the young generations in these countries. Is it because of institutional deficiencies, political context, ethnic myths, religion, family environment, education or simply the lack of daily interethnic interactions? I believe that it is essential to explore this very topic as a small contribution for brighter and more peaceful future of children and youth in the Balkans. That is, in the light of the political and social developments on the Western Balkans within the process of European integration, it is important to know what young people themselves think about the European Union, about their lives and their place in the future society.

Kathrin Busch kathrin.busch@gesis.org

GESIS Leibniz Institute, Köln

Voters' reactions to parties' position-movements. Switching parties means acknowledgement

Spatial theory would predict voters to react to parties' position switches on the left-right axis, with 'partisan sorting': either follow the party with adjusting their own left-right position, or vote for a different party in the succeeding election. However, this 'partisan sorting' does not take place as citizens do not react on a significant level to changes in parties' policy positions as represented in election campaigns (Adams et al., 2011; 2012). The research paper aims at solving this puzzle. I argue that pure spatial modelling cannot account for voters' reactions to policy change because voting is not a purely rational activity. On one hand, voters are often not best informed about policy change, on the other hand, voters' emotional attachments to parties have a strong effect on their loyalty to the party. Using comparative data on individual voting behaviour from the Comparative Study of Electoral Systems (CSES), Modules 2-4, and the Comparative Manifesto Project (CMP), I run a 2-level multinomial model which takes account of voters' reactions to party movements on the left-right axis

by comparing voters' previous to their current vote decision. I show that parties' position change does not necessarily lead voters to abandon the party they previously voted for, but that for vote switching it is most important that voters know party positions precisely. For parties' position change to have a significant effect on vote switching it is necessary that voters are willing and able to notice this change.

Aneta Cekikj anetac@isppi.ukim.edu.mk

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Institute for sociological, political and juridical research

Future generation against authoritarianism? Youth's political participation in Macedonia

In the last several years Macedonia was living the culmination of a prolonged political crisis resulting from the authoritarian tendencies of the right wing VMRO DPMNE (and the ruling coalition) combined with the uncertainty about the future of the EU accession process. For almost a decade the electoral support of the ruling coalition was hardly challenged by the weak opposition parties, especially social democrats, even after publishing a large amount of wiretapped conversations that witnessed about widespread corruption in the government, relations with the judiciary and the media, electoral fraud and other. Now, after the latest parliamentary elections and additional turmoil, a new government is formed. It is clear that without the involvement of the civil society, new social movements and citizens, coupled with international pressure the overthrow of the authoritarian regime would not have been possible. More importantly, it seems that the initial impulse for the high level mobilization of citizens and civil society were the massive student protests at the end of 2014 against the proposed changes in the Law on higher education. Having in mind the importance of the youth political mobilization in recent years, the paper will present the characteristics and determinants for youth's political participation in Macedonia. Using survey data on a national representative sample of youth population (15-29 years) in Macedonia from surveys conducted at the end of 2014 and 2013 the paper will analyze the value and political orientations of Macedonian youth and several indicators of their political participation, including participation in elections, voluntary organizations, protests and other forms of political participation. The analysis will serve as a tool for evaluation of the future democratic capacity of the country.

Goran Čular gcular@fpzg.hr

Berto Šalaj bsalaj@fpzg.hr

Faculty of Political Sciences, University of Zagreb

Critical citizens or unsatisfied autocrats? Political changes and democratic support in Croatia

The paper starts from the concept of democratic support as it has been initially developed in seminal work of David Easton (1965a, 1965b, 1975) and upgraded and operationalized in works of Russel Dalton (2004) and Pippa Norris (1999, 2011). It analyses the relationship between diffuse and specific support to democracy in Croatia from 1999 to 2016, determinants of the support and its impact on electoral behaviour of voters in form of choice of established parties (loyalty), new or marginal parties (voice) and abstinence (exit). The analysis contains six time points of a longitudinal public opinion poll conducted around each national elections in Croatia from 2000 to 2016, and builds on other research on democratic support in Croatia (Sekulić/ Šporer, 1997; 2010; Baloban/Rimac, 1998; Čular, 2005; Radman, 2010; Gvozdanić, 2014; Henjak, 2017). Preliminary results for Croatia clearly confirm theoretical differentiation of different levels of democratic support, since the levels of normative and functional support to democracy are empirically weak or non-existing. While normative support to democracy significantly negatively correlates to the scale of social and political authoritarianism, satisfaction with functioning of democracy is rather independent dimension correlating with a general factor of the institutional trust. A gap between normative and functional support has been growing by time in the Croatian electorate along with an increase of the share of critical citizens, but also partly of unsatisfied autocrats. Considering political behaviour, in last years there has been a stronger positioning of these two groups outside the established political parties, shedding a specific light on

the political changes that happened in 2015 and 2016 and opening the question about the impact of the new challenger parties' success on democratic support in Croatia.

Ana Dević anaval@gmx.net

Educons University, Novi Sad; University of Bologna

Normalcy, ideocracy and stabilitocracy: Representations of the West and democratization in Russian and Serbian political discourse

The paper examines the juxtapositions of 'normal' political regimes with Western liberal democracies ('ideocracies') that significantly figure in the Russian academic and media discourse, as a form of self-Orientalization. It then moves on to discuss the peculiar variety of these (self-) representations in the Serbian political discourse, situated in a 'stabilocratic' political regime. 'Ideocratic' political regimes, according to a significant segment of the Russian political science discourse, represent a stage in the apparent degradation of Western liberal democracies. The process of 'ideocratization' is allegedly characterized with an abandonment of 'normal' ('historical,' 'traditional, and 'natural') economic practices, social hierarchies, and gender roles, and their replacement with 'abnormal' social norms that furnish laws and politics. In this developmental model, Russia has departed from another 'abnormal' system, the Soviet one, and has possibilities not to succumb to the Western model of 'deviant' democracy. While the authors of this thesis admit that political freedoms in Russia are deficient, they argue that Russian society is less constrained and 'artificial' than Western democracies. Ideological discourses in Serbia present a less dualistic juxtaposition of the 'normal' democratic progress and its Western 'deviations' in terms of ideational-normative constructs. Rather, the dualism is maintained through the types of audiences: anti-Western 'traditionalist' discourse is reserved for the Serbian domestic public, while the country's normative orientations are seen as fully congruent with those of the European Union when Serbian political elites address EU actors and the obligations that Serbia faces in the process of the EU accession. The concept of 'stabilitocracy' also implies the apparent indifference that the EU displays toward the resurgence of clericalism, patriarchal gender hierarchies, hostilities toward ethnic minorities and homophobia in Serbia. Based on the map of value orientations in the two countries' political communication, as well as their objective international settings, the paper aims to examine the characteristics, causes, and stages of neo-authoritarianism in Serbia and Russia.

Biljana Đorđević biljana.djordjevic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Kako se rekonstituiše narod: modeli oblikovanja kolektivne volje u agonističkoj demokratiji

U srži agonističke demokratije je proces konstrukcije i artikulacije interesa i identiteta, odnosno formiranja demokratskih subjekata. Ukoliko identiteti pojedinca nisu unapred dati niti su fiksirani, ni politička praksa se ne sme svesti na odbranu cementiranih identiteta, niti se moć sme shvatiti isključivo kao spoljni odnos koji se tiče dva unapred zadata identiteta. Naprotiv, moć i politička praksa konstituišu i rekonstituišu identitete, te iz ovoga za agoniste sledi da cilj demokratske politike ne sme da bude jalovi pokušaj uklanjanja moći i sukoba koji zbog razlika proizilaze, već kako promovisati oblike moći koji su u skladu sa demokratskim vrednostima. Agonisti dovode u pitanje homogenost koncepata poput naroda ili klase i naglašavaju razliku, pluralizam, odnosno sukob kao ontološko stanje. Jedinstvo takvih subjekata je zamislivo ali uvek kao trenutni rezultat hegemonijske borbe. Izlaganje će se zasnivati na diskusiji teorijskih i praktičnih prednosti i mana dva različita agonistička modela oblikovanja pluralnog kolektivnog subjekta: modela pluralizacije (William Connolly) i modela hegemonije (Ernesto Laclau, Chantal Mouffe) sa posebnim osvrtom na projekat konstrukcije naroda koji zastupa Podemos u Španiji i njihov pokušaj fuzije ova dva modela, odnosno horizontalnog i vertikalnog pristupa demokratskoj politici.

Tuba Eldem tubaeldem@hotmail.com

Department of International Relations, Istanbul Gedik University

The failed coup and the consolidation of a competitive authoritarian regime in Turkey

Turkey's political regime, in the recent years, has experienced a democratic recession toward "competitive authoritarianism" in which the playing field is heavily skewed in favor of incumbents. In addition to the skewed access of opposition to media, a reasonably level playing field between incumbents and opposition in Turkey is seriously limited by the incumbents' manipulation of state institutions and resources, politicization of judiciary, extensive clientelism and restrictions on civil liberties and fundamental freedoms. This paper will argue that the recent developments such as the counter-coup measures adopted after the failed coup attempt of July 15, 2016 and Turkish constitutional referendum of April 16, 2017, which transform the Turkey's parliamentary regime into a strong executive presidency, have consolidated the authoritarianism in Turkey. Having described the failed coup of July 15 as a "gift from God", the incumbents have used the putsch as an opportunity to purge their opponents from the civilian and military bureaucracy as well as from the academia, business and the media. The Turkish constitutional referendum of April 16, 2017 dealt yet another blow to country's democratic credentials. Not only did both the referendum and campaign that preceded it fail to satisfy the basic democratic norms but more importantly the Turkish authorities' rejection to investigate the electoral irregularities reinforced the concerns that Turkey is backsliding ever deeper into authoritarianism. Within such a context, this paper will demonstrate that Turkey no longer satisfies even the minimal requirements of democracy and that the recent developments laid out a full-fledged authoritarian regime albeit with some remaining competitive characteristics.

Anna Jagiello-Szostak anna.jagiello-szostak@uwr.edu.pl

Institute of International Studies, University of Wrocław

Political parties and society towards immigration in Poland and Serbia – comparative perspective

Serbia is located on the Balkan route for migrants and refugee and has been recognised as a transit state. Serbia, due to wide experience with migrants and significant events that took place at the end of 20th century, such as: the collapse of Yugoslavia and forming new nation states played crucial role in establishing ethnic and migration policy. Whereas Poland is recognised as a transit state both for economic migrants and refugees and still has the low influx of migrants. For both states the migrant crises in 2015 become the bone of contention among political parties and has mobilised a civil society in defence of immigrations restrictions. The article takes into consideration main differences between Serbia and Poland related to types of migrants, determinants of migration policy, socio-political aspects referring to refugees, migrants, asylum seekers, internally displaced persons and returnees. Author also analyzes standpoint of the Serbian and Polish government and political parties regarding the contemporary migrant crisis, European Union relations between mentioned states. Author will also take into account the civil society perspective towards migrants.

Srđan M. Jovanović srdjan.jovanovic@kom.lu.se

Lund University, Sweden

Laughter as resistance: The rise of political satire in Croatia and Serbia

With the recent rise in power and influence of the right wing throughout the world, there has been a significant increase in production of political comedy and satire that attempts to counter it. In the USA, figures such as Donald Trump, Kellyanne Conway and Sean Spicer started increasingly to be used as objects of unbound satire, in shows from Stephen Colbert's to Saturday Night Live. Political satire has in the meantime been developing in the Balkans as well, especially in Croatia and Serbia, with the work of the people behind Croatia's News Bar (Borna Sor) and Serbia's 24 Minuta and Njuz.net (Zoran Kesić) during the last several years. Contemporary media theory and political science have begun to stress the importance and influence of such a specific type of resistance to authoritarianism more and

more often from the point of view of participatory democracy and active citizenship; this article presents the *modus operandi* of Croatia's and Serbia's political satirists and delves into their methods and approaches of resistance. It elaborates on the visual and discursive methods of News Bar, 24 Minuta and Njuz.net, including the reception and understanding by their audiences.

Radivoje Jovović radivojejovovic@gmail.com

Vojvođanska politikološka asocijacija

Italijanska demokratija između autoritarnih obrazaca vlasti i opozicije: osnovi, ideje i perspektive rencizma i grilizma

Savremena Italija suočena je sa brojnim problemima na planu ekonomije, unutrašnje i spoljne politike, koji u sprezi sa neophodnošću reformisanja institucionalnog inženjeringa pružaju značajnu socijalnu podlogu za razvoj autoritarnih političkih tendencija. U prvom delu rada iznosimo i proučavamo ključne od pomenutih problema, stavljajući akcenat na temu političkih institucija čije je delovanje kao agensa dubokih društvenih, ekonomskih i političkih reformi neadekvatno dug vremenski period, te ukazujemo na značajnu legitimizatorsku osnovu po liberalnu predstavničku demokratiju ugrožavajućih idejnih koncepata. U glavnom delu rada proučavamo karakteristike, ideje i taktike dva politički najuticajnija autoritarna obrasca savremene Italije. Ovi obrasci poznati su pod nadimcima *rencizam* i *grilizam*, izvedenim iz prezimena lidera najvećih političkih partija, Matea Rencija (*Matteo Renzi*) i Đuzepea „Bepea“ Grila (*Giuseppe „Beppe“ Grillo*). Postavlja se pitanje mere u kojoj rencizam i grilizam, zastupajući različite alternativne vizije deklarativno demokratskog političkog režima, predstavljaju opasnost po ustanove italijanske predstavničke demokratije. Analizirajući sadržaj i formu rencizma i grilizma, težimo saznanju kojim podtipovima autoritarnog političkog diskursa ovi pristupi pripadaju. U zaključnim razmatranjima tematizujemo perspektive italijanskog političkog režima u narednom periodu, uzimajući u obzir odnose političkih snaga unutar partijskog sistema Italije i okvira institucionalnog inženjeringa, ali i poziciju Italije u okvirima savremenih međunarodnih odnosa.

Goran Kaluđerović goran.kaludjerovic@nsz.gov.rs

Nacionalna služba za zapošljavanje

Vojvodina između demokratije i autoritarizma na prelazu u XXI vek

U radu autor, politikološkim diskursom ali sa komplementarnim sociološkim i antropološkim želi da „uhvati“ i iskaže napetosti koje postoje između autoritarnih tendencija i demokratsko-liberalnih ideja posle dvehiljadite godine, kao prelomne u redizajniranju političkog polja Vojvodine. Ovo, prosto zato, jer je redizajnirani politički prostor iz tog perioda determinisao buduće društveno-političke napetosti na osi autoritarizam-demokratija sve do današnjih dana. Pri tome, autor argumentuje da je politička desnica nosilac etnocentrične slike prošlosti i da je u uslovima etnokulturnog diverziteta Vojvodine, takvo razumevanje političkog prostora matrica za autoritarne tendencije. Preko toga, autor stoji na pozicijama da između političkih pogleda shvaćenih kao pravno-politička komponenta građenja političkih odnosa u saglasju sa liberalno-demokratskim idejama, gde je „građenje nacije“ (nation building) kao promovisanje nacionalnog u različitim dimenzijama saobraženo osećajem pripadanja i solidarnosti jednoj političkoj zajednici i u tom smislu ne stoji u suprotnosti sa građanskim učešćem u demokratskim procesima, i onih političkih pogleda koji u idealizovanoj etničkoj naraciji gde nema mesta za etnički drugog razumeju jedan politički prostor, dakle, da u tim dijametralno različitim pozicijama i leži klica demokratskog ili autoritarnog delanja. Autor kao nosioce autoritarnih ideja i delanja vidi političku desnicu ali se pri tome ne rukovodi njenim formalnim legitimisanjem već političkim delanjem i retorikom. Bitnu dopunu politikološkom diskursu autor nalazi u antropološkim kategorijama koje su potka za prihvatanje ili odbacivanje ideja i političkog delanja. Autoritarna kultura i autoritarna ličnost po pravilu prihvata i autoritarne oblike političkog delanja. Nalazeći da je autoritarna ličnost „proizvod“ društvene strukture, ali da sa druge strane istu i promoviše, problemi nedovršene države, ambivalentnog odnosa prema nacionalnom pitanju, nacionalnim manjinama i

generalno manjinskim pravima, činili su temelj na kojem su opstajale autoritarne tendencije u Vojvodini. Time autor ukazuje na propuste demokratskih organizacija u njihovim strategijama koje su na jedan pervertiran način preuzele autoritarne organizacije.

Olivera Komar oliverak@ac.me

Faculty of Political Science, University of Montenegro

Ethnic trap and persistence of predominant party system in Montenegro

Montenegro is a country with very fragile ethnic composition without a clear majority. According to the latest Census from 2011, the main ethnic groups are Montenegrins (45.2), Serbs (29), Bosniaks (8.6), Muslims (3.3) and Albanians (4.9). This diversity has produced a very interesting party system dynamics or to be more precise – the lack of it. From 2006 Referendum onwards when national minorities played crucial role in regaining independence they have positioned themselves as strong veto players on one side of ethnical cleavage. The main political cleavage had been deeply embedded within orthodox population and that the line is being crossed by no more than 10% of Montenegrins and Serbs. The whole setting creates a sort of hostage situation for any new emerging political party which is forced to choose “the side”. This in turn prevents establishing any cross cutting cleavages that could produce a new party dynamic. There have been several attempts but they have always ended up within ethnic tranches. This paper explores the dynamic of ethnic cleavages in Montenegro using datasets from 2005 till 2017. It shows that volatility had been trapped within ethnic boundaries therefore making it impossible for opposition to seriously endanger predominance of Democratic Party of Socialists.

Marko Kovačević marko.kovacevic@fpn.bg.ac.rs

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

Bringing in Bibó: Understanding Identities and Reality of Small Post-Yugoslav States

In this paper, I seek to contribute to the understanding of the relationship between ideational and identity elements in the state identity formation among the countries of the post-Yugoslav space. This is done by constructing a framework for understanding the place that general and particular ethnonationalist conceptions hold in the reconstruction of identities of the states and societies following the end of the Yugoslav wars of the 1990s, and in the context of the subsequent post-socialist transition in this region. By focusing on the political essays of the prominent Hungarian political thinker and practitioner István Bibó, I suggest that parallels can be drawn between the processes that have been taking place in the Central Eastern Europe from the first half of the 20th century and those in the neighbouring region to the south some 70 years after Bibó’s original study – and that in the present times they offer striking similarities. In the paper I present Bibó as a scholar whose masterful yet not widely known assessments that interweave history, theory, and practice can resonate well with the scholarship on identity in International Relations. I explore the conceptual and analytical depth of Bibó’s work *Misery of Small East European States* in parallel with Alexander Wendt’s constructivism and “three cultures of anarchy” to shed light on the discourses of nationalism and identity politics, while arguing that they can be seen as an instance of the Hobbesian culture of anarchy applied to Balkan contexts.

Anna Krasteva anna.krasteva@gmail.com

Department of Political Sciences, New Bulgarian University

Communication and (post)democracy: the triple populist innovativeness

“Radicalism isn’t an ideology, neither is it a conception, it’s a perspective. The Left and the Right have deliberately and completely destroyed the country. What we need is a radical and a surgical form of intervention.” Proudly sounding like a manifesto definition of radicalism by Gabor Vona, Jobbik’s

leader articulates the ambition of the far-right populism (FRP) to transgress classic political concepts and distinctions and to declare a different political project. The three perspectives in which FRP innovates are party politics, communication, post/counter/democracy. The innovation is not conceived normatively as a breakthrough bringing positive change, but analytically as a substantial political change. The paper is structured in two parts. The first analyses the political innovations of far-right populism. Long period of development of party politics after World War II was marked by two major political innovations: the Greens and Far Right. In opposition to the Greens, the FRP's innovation is manifested in a double expression: the emergence of a new party family and the mainstreaming of populism. The second innovation of the far-right populism is communicational: the impact of the discourses, themes, frames, diagnoses and prognoses of FRP is more significant than the party influence. Another aspect of the multifaceted innovativeness of FRP is that communicational influence precedes political representation. The third innovation is that the FRP is political expression of post-democracy, of policy making in a society of generalized mistrust. Far-right populists are the most efficient political brokers of mistrust. Their effectiveness is again twofold: they instrumentalize mistrust transforming it into electoral support; they overproduce mistrust as necessary environment in which they challenge democracy with their radical project. The second part of the paper specifies and details the communicative, party and post-democratic profile of FRP on the terrain of Bulgarian and other East-European FRPs.

Tonči Kursar tkursar@fpzg.hr

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Gramscijevo shvaćanje pasivne revolucije i dijalektika demokracija/diktatura

U izlaganju će se izložiti dijelovi Gramscijevog političkog mišljenja ('pasivna revolucija') kako bi se pokušalo objasniti današnju proliferaciju pojma diktature ('elected dictatorship', 'Hayekian social dictatorship', 'Putin-like dictatorship', 'tinpot dictatorship'...). U uvjetima 'organske krize' (Gramsci), javlja se nova/stara dinamika u dijalektici demokracija/diktatura. Gramsci koristi pojam 'pasivne revolucije' da bi označio pokušaj vladajućih klasa da, kako on kaže, 'reduciraju dijalektiku na evolucijske procese reforme'. Ova se ostvaruje kroz 'diktaturu bez hegemonije' koja uglavnom uspijeva neutralizirati 'antitezu'. Pripadajući politički oblik Gramsci identificira kao 'cezarizam' koji se u tradicionalnoj političkoj teoriji naziva 'cezaristička diktatura' (F. Neumann). Kako njegovo viđenje cezarizma, osim 'reakcionarne' ima i 'naprednu' varijantu, može se za primjer ovog potonjeg izvesti 'karizma jednakosti' (Monod) koja promiče napredak potrebitih. Na desnoj strani političkog spektra ona je povijesno doživljavana kao osnova za diktaturu (npr. vlast Roosevelta tijekom New Deal). Ova vrsta 'progresivne diktature' zapravo polazi od shvaćanja da trebamo 'minimalnu društvenu homogenost' kako bismo uopće održali demokraciju. Time se zapravo zaziva politička intervencija koja bi spasila demokraciju reduciranu na njen sociološki oblik, društvo srednje klase. I u ovoj 'progresivnoj' varijanti ostalo bi se u okviru 'pasivne revolucije', odnosno, 'revolucije-restauracije' (Gramsci). Time je dijalektika i dalje u 'reformskim' granicama, što nije zadovoljavajući rezultat za sve marksiste. Međutim, moguća reafirmacija 'navlastite moći političkoga' nad tržišnom logikom bila bi sasvim solidan rezultat za mnoge koji danas teže jačanju 'javnog' odnosno 'općeg' (Monod).

Tatiana N. Litvinova tantin@mail.ru

Tatiana V. Yarovova yarovovatatiana@yandex.ru

State, Municipal Administration and Social Processes Department, MGIMO University, Moscow

Political transformation in Russia and the federalism development (the case of republics)

The paper is devoted to political transformation in Russia through the experience of democratic reforms in executive power, parliamentary and electoral systems in the republics of the Russian Federation. Republics differ from other parts of Russia with the right to establish their own official language and have their own constitutions. By the way titular nationality and other ethnic groups of

republics remain some traditional features in political and social life. Our research of post-Soviet experience of federal relations between center and republics allows to characterize one of variants of adaptation of democratic institutes in the social environment not enough adapted for perception of democratic administrative principles. Such structural factors as multiethnic, territorial disputes and influence of religious communities make regional political processes dependent on ethnic and group preferences. We studied the main tendencies of development of the Russian federalism during the post-Soviet period: institutional changes of the federal relations between the center and republics of the Russian Federation, the administrative-territorial changes connected with integration of regions, and also development of the budgetary federalism. During the post-Soviet period there was transit from “parade of sovereignties” to “treaty model” federation, and then the constitutional federation with accurate institutional structure and vertical budgetary federalism. The federal center now has considerable impact on formation the republican authorities, not only through legislative norms, not only by means of economic levers (subsidized dependence), but also a political, party and administrative resource. Though now direct elections of chief executives in regions came back to Russian law, we are inclined to predict that the federal center will continue to have essential impact on delegation authority in the republics of Russia.

Alpar Lošonc alpar@uns.ac.rs

Univerzitet u Novom Sadu

Ideologizacija populizma, odnosno, zašto je današnje tretiranje populizma neadekvatno za objašnjenje situacije u Istočnoj i Srednjoj Evropi

Populizam“ je postao instrument ideologizacije postojećeg stanja. To se vidi već i po tome što se različiti fenomeni kao protekcionistička/anti-migracionistička politika Donalda Trampa, ili nastup Marin Le Pen koji tumači strahove određenih delova radničke klase, ili autoritarizam Viktora Orbana sa neoliberalnim bojama, kvalifikuju kao manifestacija populizma. Pre se može reći da je modus instrumentalizacije populizma simptom u odnosu na današnju konstelaciju. Dakle, deformisano-instrumentalno korišćenje termina populizam ideološki zamagljuje sliku i vodi nas u pogrešne pravce. Mada političko pozivanje na imaginarno-mitski objedinjeni narod odista može imati regresivne aspekte, nije to posredi u današnjoj političko-ekonomskoj dinamici. Populizam mora imati u jezgru lamentativne obrasce koji se pozivaju na egalitarni etos a koji bi se mogao mobilizovati protiv elita. Ali, pre se može govoriti o pobuni elita protiv „naroda“ kao konstrukta-nosioca egalitarnosti; zapravo, anti-egalitarizam je dominantna matrica koji se uklapa u neoliberalno poimanje socijalnog života. Navodni populisti danas ne prizivaju egalitarizam kao mobilizacijsko načelo, pre se može reći da se egalitarizam podvrgava ruglu. Nadalje, populizam se ideološki izjednačava sa etnicizmom i sa koncesijama prema određenim slojevima stanovništva. Ali, to uopšte ne pogađa samu suštinu populizma. Želim pokazati neadekvatnost korišćenja dotičnog pojma instrumentalizacije populizma i to na sledećim reprezentativnim, izabranim, primerima: već pomenuti neoliberalni autoritarizam u Mađarskoj, borbe povodom interpretacije korupcije u Rumuniji, i intenzifikacija desnog autoritarizma u Poljskoj. Dinamiku, kao i previranja u dotičnim zemljama nameravam objasniti na osnovu sledećih elemenata: neoliberalni autoritarizam, kriza Evropske unije, nejednaki razvoj u sklopovima Evrope podrazumevajući diskurs o Evropi sa dve brzine, kriza povodom tumačenja migracijske dinamike.

Zoran Lutovac zoran.lutovac@gmail.com

Institut društvenih nauka, Beograd

Tanasije Marinković marinkovict@yahoo.com

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

Institucionalni otpor autoritarnim trendovima – ustavne promene

U demokratskim političkim društvima ustav je graničnik vlasti i povelja slobode. On ograničava, ali i gradi vlast. Ta vlast mora biti po meri građana i političke zajednice, a ne po meri pojedinaca ili uskih

interesnih grupa. Ustav je najviši pravni akt, ali i „društveni ugovor“ o prirodi i načinu uređenja političke zajednice. Polazeći od toga, neophodno je izvršiti promene u Ustavu kako bi se stvorio institucionalni okvir za ograničavanje autoritarnih trendova u političkom životu Srbije. Odgovarajući institucionalni okvir nije dovoljan preduslov za otklanjanje autoritarnih trendova, ali je svakako neophodan. Između ostalog, postojeći ustavni i zakonodavni okvir ostavljaju prostora za neprimereni politički uticaj na pravosuđe što je „vetar u leđa“ autoritarnim tendencijama u Srbiji. Ustavne promene u pravosuđu bi trebalo da budu prvi korak ka potpunoj reformi pravosuđa. To podrazumeva, između ostalog, da je neophodno prekomponovati pravosudni sistem sa ciljem da mu se obezbedi stvarna nezavisnost i samostalnost i poboljša efikasnost. Da bi se otklanjale autoritarne tendencije u političkom životu Srbije trebalo bi graditi politički i ustavni identitet na temeljima ravnoteže liberalnih i demokratskih načela i vrednosti, na izgradnji demokratske političke kulture i garantovanju vladavine prava, na pravima i slobodama građana, traženju efikasnog sistema organizacije vlasti i na oblicima njene decentralizacije.

Petar Marković petar.markovic@erasmusmundus-gem.eu

Erasmus Mundus Joint Doctorate GEM PhD School, Université libre de Bruxelles

Stefan Vukotić stefan.vukotic@gmail.com

EU Delegation to Montenegro

From Brussels to Berlin: The uneasy mutual opening of demoi in the Western Balkans on their path to the European Union

The peoples in the Balkans, as well as their political elites, had become acutely aware that their future rested solely in their own hands – a cold reality evident in the new approach of the EU to accession process that now requests toughest and inherent problems of corruption and organised crime to be solved first in order to sit at the table and discuss the more ‘technical’ issues. The absence of the proverbial magic wand in the accession process, however, has also shown that, in order for the ‘stick’ to be effective, it has to be followed by a ‘carrot’. The recent internal dynamics in the EU as well as its reflection on the enlargement policy has thus led to the revision of the of hybrid inter-regionalism situation whereby the Union has negotiated bilaterally with EU aspirants. As an addition to this format, the Union is sponsoring closer intra-regional cooperation through the so-called ‘Berlin Process’, a streamlined development programme offering the WB a form of *guided regional ownership*. In this paper, we analyse the prospects of this transition to a more (self)organised form of EU-Western Balkans cooperation. Following an analysis of the new regional *status quo* after the accession of Croatia and Brexit in the Introduction, we go on to contend that the Western Balkan countries ultimately have to face the domestic problems only they can solve, and the set-up of the ‘Berlin Process’ can lead to progressive mutual opening and non-domination among the WB peoples in the areas it aims to invest in by creating a loose, non-state, non-Yugoslav, transitory union in which they would join forces to enhance their economies, markets, education, health, etc. and also eradicate the criminal syndicates and inherent graft that has been eating away at them at least since the 1990s. In order to scrutinise the possible impact and scope of the inter-cum-intra-regional changes taking place, the paper builds on the burgeoning demoi-cratic theory and also endorses theories of neo-functionalism, Europeanisation and the Regional Security Complex.

Suzana Mihajlović Babić suzana.mihajlovic@fpm.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Socijalna prava u Evropi nakon ekonomske krize – neoliberalizacija programa socijalne zaštite?

Ekonomska kriza koja je na prostoru Evrope zvanično okončana 2011. godine ishodovala je promenama na tržištu rada u pravcu otpuštanja radnika, smanjivanja radnih dohodaka i pojave atipičnih oblika zaposlenja. Nesigurnost zaposlenja u periodu ekonomskih reformi smatrala se glavnim uzrokom izloženosti riziku od siromaštva i socijalnog isključivanja populacije u radnom dobu u

evropskom kontekstu. Ove promene podrazumevale su redizajniranje politika na tržištu rada i njima komplementarne politike podrške siromašnoj populaciji. Politike aktivacije, sa kojima se započelo u Sjedinjenim Američkim Državama, Zapadnoj Evropi i Skandinaviji devedesetih godina prošlog veka, ponovo postaju aktuelne u vremenima ekonomske i socijalne krize. Divergentnost strategija aktivacije se ogledala u različitoj ulozi države i pojedinca u ponovnoj integraciji na tržište rada, dok je na nivou ideoloških usmerenja podrazumevala širok raspon od socijaldemokratije do liberalnog koncepta države blagostanja u obezbeđivanju socijalne sigurnosti van tržišta, odnosno postizanju željenog nivoa dekomodifikacije. Osnovna istraživačka pitanja u savremenom kontekstu jesu: na koji način su politike aktivacije organizovane u evropskim državama nakon ekonomske krize i kakav uticaj ove politike imaju na programe podrške siromašnoj populaciji? U skladu sa tim, osnovni ciljevi rada su: utvrđivanje karaktera i sadržaja politika aktivacije u Evropi; utvrđivanje konvergiranja politika aktivacije na evropskom prostoru u pravcu neoliberalnog *workfare* modela; otkrivanje povezanosti prisutnih politika aktivacije sa redizajniranjem programa podrške siromašnoj populaciji. Analizom politika aktivacije i njihove veze sa programima podrške siromašnoj populaciji dolazi se do zaključka da države blagostanja u Evropi pretežno koriste defanzivne strategije aktiviranja u kojima pravac reformi podrazumeva smanjenje iznosa novčane pomoći i dužine trajanja prava, kao i obavezu učestvovanja u bilo kom obliku ponuđenog radnog angažovanja. Vraćanje fokusa na primarno obezbeđivanje socijalne sigurnosti na tržištu predstavlja oživljavanje liberalnog pristupa u Zapadnoj Evropi i otpočinjanje ere socijalnog liberalizma u režimima sa socijaldemokratskom tradicijom čineći time dominantan diskurs u evropskoj socijalnoj politici.

Ana Milojević anamilojevic@gmail.com

Aleksandra Krstić aleksandra.krstic@fpn.bg.ac.rs

University of Belgrade, Faculty of Political Sciences

Jelena Kleut jelena.kleut@gmail.com

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy

Examining the protest paradigm: "Stop the dictatorship" protests in Serbia

Interplay between media and different social movements or public display of dissent has been mostly studied within the protest paradigm. General tendency of media to marginalize protestors, portray them negatively and delegitimize their claims, has been formulated as the protest paradigm (Chan & Lee, 1984). Frames and framing analysis have played central position in the protest paradigm and different marginalizing devices have been identified and well-studied (Baylor, 1996; Dardis, 2006; Watkins, 2001; Weaver & Scacco, 2013). Lately, changes in the media and social environments have led scholars to revise the protest paradigm, especially by adding social and alternative media into examination of the protest public contestations (Harlow & Johnson, 2011; Lee, 2014; Reul et al., 2016). This paper aims to examine the protest paradigm in the media coverage of the most recent student and civic protests held under the parole "Stop the dictatorship" in Serbia during April 2017. Protests were triggered by Aleksandar Vučić's victory at the presidential elections, as he was accused of rigging the elections and manipulating independent institutions and media. Using content analysis, this paper examines how national newspapers, TV stations and online media framed protests, paying special attention to delegitimizing devices, issue salience, issue frames and news sources.

Aleksandra Milovanović lolamontirez@gmail.com

Fakultet dramskih umetnosti, Univerzitet u Beogradu

Protesti u Srbiji: Od dokumentarnih filmova do internet društvenih mreža

Cilj ovog rada je da u dijahronijskoj perspektivi istraži medijsko predstavljanje demokratskih protesta u Srbiji, u poslednje dve decenije, od dokumentarnih filmova do internet društvenih mreža (Tviter, Fejzbuk, Instagram, čet forumi, *live stream*, itd.). Fokus rada je na komparativnoj analizi tromesečnih protesta 1996-1997. godine, odnosno njihovog predstavljanja u dokumentarnim filmovima *Do jaja*

(Želimir Žilnik, 1996), *Januarska reka* (Radivoje Andrić, 1997), *Poludeli ljudi* (Goran Marković, 1997), *87 dana šetnje* (Ivan Markov, 1997), i protesta u proleće 2017. godine, tokom kojih su (re)konceptualizovani i transformisani nasleđeni mehanizmi i uspostavljeni novi modeli za aktivizam, uslovljeni digitalnim alatima i novomedijskom kulturom. U protestima, koji su počeli u novembru 1996. godine, u svim većim gradovima u Srbiji ulice su postale aktivni prostor političke razmene, ali i svojevrsni produžetak pozorišne scene, na kojoj su se različite manifestacije građanske neposlušnosti, nenasilnog otpora, spektakla i karnevalizacije političkog protesta, razvile su kompleksan odnos bes/protest i umetnost/zabava. Na taj način uspostavila se sprega između kreatora/učesnika koji su u isto vreme bili i publika, simbolički se dalje u dokumentarnim filmovima, nastalim tokom protesta, prepoznatljivo konstituišući u novi kolektivni identitet – identitet otpora. Tokom protesta 2017. godine, koristeći retoriku digitalne revolucije, ovaj participativni odnos je usložen, jer je svaki učesnik protesta dodatno aktivno stvarao i paralelno razmenjivao medijske tekstove, fotografije i videa. U ovom otvorenom lancu komunikacije rezultat jedne poruke postaje polazna tačka za druge, direktno povezujući *kulturu učestvovanja* (*participatory culture*) sa inovativnim modelom društvenih i medijskih mehanizama u *participativnoj politici* (*participatory politics*) (Jankins 2016). Uspostavljanjem novih formi u medijima i granica u umetnosti ne samo što su proširene granice između stvarnosti i kreativnog čina, već je kroz njih predstavljeno i osnovno izvorište demokratske delotvornosti ovih protesta, a to je pravo na slobodu govora i izražavanja, čime su odbranjena elementarna demokratska prava građana Srbije.

Miloš Milovanović malogradjanin_kejn@yahoo.com

Slobomir University

Without people there is no the rule of the people: Demography as a limiting factor for the development of democracy

This study is an attempt to establish a bridge between the demographic structure (migration, birth rate, ethnic composition etc.) and politics and political participation of people (voting patterns, party affiliation, participation in protests and petitions), in the same time, taking into account the socio-economic, political, and historical uniqueness of the region. In addition to the population aging, the process that is in the advanced stage in all countries of Europe, Serbia (as well as the entire Balkans) is facing with the constant emigration of young and educated people (Penev 2008; Despić 2015). Current non favorable demographic picture (low fertility rate, shrinking of the working age population, etc.) is launching a range of issues related to security (Urdal 2012), economy (Becker 1991; Mason 2012) and some authors have dealt with changes in voting patterns due to increased share of elderly in the total population (Goldstone 2012; Goerres 2009). Furthermore, population aging is accompanied by a constant decline in the representation of younger age groups as well as a decline in their political importance, the emergence of the so-called “geriatric” or “gray” democracy. Some features that accompany the increase in the proportion of older people in the total population are: people get more conservative by age (Glenn 1974); older people become more authoritarian in their political attitudes (Goerres 2009); and older people are more likely to hold negative sentiments toward minorities in general, and Muslims in particular (Serdar, K. 2015). Subsequently, the reasons for the lacking of protests and anti-austerity movements, as well as the survival of the political “elite” with the help of the EU (“double subordination” of people according to Rastko Močnik), would not have been possible without miserable demographic situation. There is a noticeable gap in science and research on the consequences of the proliferation of emigration waves in the countries of origin, especially political consequences, and especially after the economic crisis of 2008.

Ivan Mladenović ivanmladenovic11@gmail.com

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Ideja kontestatorne demokratije i suprotstavljanje političkoj dominaciji

Osnovni ideal za koju se zalažu savremeni teoretičari koji zastupaju republikansko stanovište jeste da društvo treba da bude uređeno tako da nema dominacije jednih članova društva nad nekim drugim. Pod dominacijom se podrazumeva da neki ljudi na arbitraran i proizvoljan način mogu donositi odluke koje bitno utiču na živote drugih ljudi. Dominacija, ovako shvaćena, ne mora nužno da se odnosi na politički domen. Međutim, s obzirom da različiti vidovi vršenja vlasti ostavljaju prostor za različite oblike ispoljavanja dominacije, za ideal republikanskog uređenja od odlučujuće važnosti su mehanizmi koji bi u najvećoj mogućoj meri trebalo da ograniče proizvoljno i arbitrarno vršenje vlasti. Upravo u tom kontekstu odlučujući značaj ima ideja kontestatorne demokratije. Za ideju kontestatorne demokratije je karakteristično da se na većinsko glasanje gleda kao na nužno, ali ne i dovoljno sredstvo za zaštitu od dominacije u političkom domenu. Zato je za zamisao kontestatorne demokratije od odlučujuće važnosti da se bilo kojoj političkoj odluci može uputiti prigovor. Dominacija se na efektivan način može sprečiti samo ako postoji mogućnost da se štetna odluka dovede u pitanje i promeni. Zato ideja kontestatorne demokratije pored mehanizma glasanja nužno uključuje i čitav niz dodatnih mehanizama (od javnih deliberativnih foruma, preko medija, do protesta) čiji je cilj da obezbede efektivno upućivanje prigovora na odluke vlasti. Iako se na kontestatornu demokratiju uglavnom gleda kao na deo ideala republikanskog uređenja, u ovom izlaganju nastojaćemo da ispitamo u kojoj meri njeni mehanizmi mogu biti važni za suprotstavljanje autoritarnim tendencijama u vršenju vlasti.

Nermina Mujagić mujagicn@gmail.com

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu

Sloboda u kandžama medijskog i političkog klijentelizma (slučaj BiH)

U savremenoj *medijskoj kulturi*, mediji se sve više predstavljaju kao izvor kulturne pedagogije jer nas u velikoj mjeri 'uče' kako treba da se *ponašamo*, šta treba da *mislimo*, *osjećamo*, *vjerujemo*, čega da se plašimo i šta da želimo (Kellner, 2003). Pod uticajem medija ljudi formiraju svoja shvaćanja o klasi, etničkoj pripadnosti, seksualnosti, o *nama i njima*. Raspad bivše Jugoslavije, nažalost, danas pamtimo i po negativnoj ulozi medija u jačanju nacionalističke mobilizacije u borbi protiv drugih nacija. Ovim prilogom želim da pokušam da problematiziram pitanje transparentnosti vlasništva nad medijima koje nije regulisano zakonskim propisima u BiH i koje onemogućava da javnost spozna vezu medija sa pojedinim političkim krugovima. *Bosanskohercegovačke medijske slobode znatno manje tj. ne korespondiraju sa pravom glasa*. Naime, prema posljednjem izvještaju Freedom House, sve zemlje, osim Makedonije, okarakterizirane su *djelomično slobodnim*. Poslije sposobnosti da mislimo, sposobnost da saopćavamo svoje misli drugima je najdivnija osobina koja dijeli čovjeka od životinje. Sloboda medija ne može biti odvojena od slobode govora i zato nam trebaju društva koja moraju odlučnije da zaustavi naciodespote koji progone one koji drugačije misle.

Vedran Obućina v_obucina@yahoo.com

Odjel za Tursku i Bliski istok, Institut za evropske i globalizacijske studije

Populizam i religija: dvije strane iste medalje i uloga klera u smanjivanju autoritarnosti

Povratak religije u političku sferu nakon završetka Hladnog rata spojena je sa snažnim populističkim pokretima i identifikacijskim instrumentima koji predlažu istovremenu demokratizaciju i višestranačje s jedne strane i retradicionalizaciju i protuliberalni stav s druge strane. Mnogi smatraju da su suvremeni sukobi djelomično pokrenuti kroz religijske identitete, što se osobito vidi u sukobima na području bivše Jugoslavije. Snažan nacionalizam i okrenutost autoritarnosti veže se s religijskim identitetima. Religijski vođe se u tome vide kao podupiratelji mržnje, nasilja i ratova, posebno u multietničkim i multireligioznim društvima koja često sadržavaju konsocijacijske političke sustave (npr. Bosna i Hercegovina, Makedonija, Libanon). Komparativno je malo istraživanja usmjereno prema ulozi klera u održavanju mira i sprječavanju autoritarnosti i partikularnog nacionalističkog autoritarnog ponašanja. Stoga je cilj ovog doprinosa prepoznati ulogu klera u smanjivanju religijskog utjecaja u populizmu, autoritarnosti, sukobima i zloupotrebi religije. Ovo se pitanje postavlja osobito na području

Bosne i Hercegovine te se sagledava uloga Katoličke crkve, Islamske zajednice i Srpske pravoslavne crkve, njihovog klera na višim i nižim razinama, te ishod eklezijastičke diplomacije.

Slaviša Orlović slvisaorlovic@yahoo.com

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Populistički izazov demokratiji

Talas populizma zapljusnuo je mnoge delove sveta. Populisti pobeđuju ili dobijaju više glasova nego ikada ranije. Populističke snage - partije, lideri i ideje - doprinele su izlasku Velike Britanije iz EU, izboru Donalda Trampa za predsednika SAD i ogromnom porastu antievropske desnice u Evropskom parlamentu. Politički kontekst za uspon populizma je svetska ekonomska kriza nakon 2008; porast nejednakosti; teroristički napadi; imigranska kriza. Populisti targetuju nezadovoljne građane sa porastom straha, ksenofobije, rasizma i neprijateljstvom prema strancima. To zahteva „red i poredak“, sigurnost, pre svega, ili stabilnost („stabilokratije“). Strah se koristi kao katalizator mobilizacije. I ekstremna desnica i radikalna levica jašu na zavodljivoj retorici populizma. Populisti nižu uspehe nudeći lake odgovore i rešenja na teška pitanja i probleme. „Izborni molotovljev koktel“ (Ivan Krastev) populista čine nezadovoljstvo elitama, ekonomski egalitarizam, kulturni konzervativizam, saosećajni radikalizam, uspon nacionalizma i ksenofobije, antikorupcijska retorika i politička neodređenost. Populizam nastaje na nezadovoljstvu, ali ono nije uvek izazvano padom životnog standarda, siromaštvom i nezaposlenošću. Desnica postaje ili ostaje snažna u zemljama jezgra EU (Klaus Ofe). Populisti, izgleda, imaju više uspeha u protestima nego u vladanju. Kada zasednu, ponašaju se isto ili još gore, i na kraju rade upravo ono što je navodno radio „stari establišment“ samo bez osećanja krivice i s tobože demokratskim opravdanjem (Jan-Verner Miler). Oni žele da budu nesputani. Smetaju im ustav, zakon, opozicija, mediji, civilno društvo. Problem je što su populisti kao antielitisti uglavnom i antipluralisti. Oni su „narod“, a svi drugi su sporni. Populizam je bolest demokratije koja demokratiju koristi kao izgovor i pokriće. Ispod naizgled demokratskog vela i odore, kriju se razne forme autoritarizma. Populizam je opasan i perfidan jer demokratiju napada njenim sredstvima i na njenom terenu. Da li je populista svako ko uživa veliko poverenje naroda? Populisti dolaze na vlast na antipolitici a da li se i kako opstaje bez politike? Biti „protiv“ je možda i bilo delotvorno, za dolazak na vlast, a da li je i za ostanak na vlasti? Kako se postupa kada mora da budu „za“ nešto? Koji je to trenutak kada nastupa otrežnjenje građana?

Đorđe Pavićević djordje.pavicevic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Oblikovanje predstavničke demokratije i njeno popravljnje

U izlaganju se polazi teze koju zastupa Nadia Urbinati u knjizi *Democracy Disfigured* (2014) u kojoj smatra da je predstavnička demokratija uspostavljena u devetnaestom veku izgubila oblik i da su potrebna nova institucionalna i pravna rešenja kako bi se ona „popravila“ i kako bi povratila reprezentativnost. Slične dijagnoze mogu se pronaći kod velikog broja autora. Urbinati prepoznaje tri komplementarna načina na koji je razobličen dualni (diarhijski) karakter predstavničke demokratije zasnovan na povezanosti ali nesvodivosti procesa formiranja volje (izbori i procedure odlučivanja) i procesa formiranja sudova u javnosti. Prvi način jeste epistemološka transformacija političkog procesa i depolitizacija demokratskog procesa odlučivanja. Druga dva su reaktivni u odnosu na prvi i sastoje se u dva povezana politička fenomena zasnovana na oblikovanju političke volje putem direktnog obraćanja celokupnom političkom telu: populizmu i plebiscitarnosti. Ovo svojevrsno pražnjenje političkog procesa ona naziva nepolitička demokratija. Ono što je sporno u njenoj analizi jesu predlozi na koji način se može popraviti demokratija i oživeti politički proces unutar nje. U izlaganju će biti pokazane slabosti pristupa „popravki“ u odnosu na predloge opsežnije politizacije demokratskog procesa.

Vladimir Pavićević vladimir.pavicevic@fpn.bg.ac.rs

Stefan Surlić stefan.surlic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Deliberacija kao sredstvo institucionalnog otpora nedemokratskim trendovima. Studija slučaja: Narodna skupština Republike Srbije

U radu će se analizirati deliberativna uloga nacionalnih parlamenata sa posebnim osvrtom na funkcionisanje Narodne skupštine Srbije od 2015. godine. Autori će nastojati da pruže odgovor na pitanje: Zašto je mogućnost za raspravu i javno razmatranje zakonskih predloga bila ograničena u prethodnom parlamentarnom sazivu Narodne skupštine? Pored teorijskog okvira u kome će se analizirati značaj deliberacije u demokratskim društvima, kao i dosadašnji dometi jedne od ključnih parlamentarnih uloga, u radu će fokus biti usmeren na tri ravni. Prva se odnosi na normativni okvir koji propisuje obavezu organizovanja javnih rasprava i slušanja. Autori će izvršiti jasnu distinkciju između parlamentarnih procesa u kojima je deliberacija obligatorna i gde je ona zbog demokratičnosti procedura poželjna. Drugu ravan čini parlamentarna praksa (ne)poštovanja deliberativne uloge u zakonodavnom procesu. Uočeno ograničavanje argumentovane rasprave, kao i učestalo usvajanje zakona po hitnim procedurama dovodi do direktnog ograničavanja predstavničke uloge, ali i mogućnost kontrole izvršne vlasti. Opstrukcioni potencijali vladajuće većine često stvaraju trajan defekt u funkcionisanju Narodne skupštine i pojačavaju nedemokratske trendove u celokupnom društvu. Na kraju, u radu će biti predstavljen širi kontekst u kome se nedemokratski trendovi suzbijanja deliberacije upoređuju sa regionalnim trendom uspostave „stabilokratija“. Regionalne i unutrašnje krize različitog karaktera dovode do čestih ograničenja koja se opravdavaju potrebom za političkom stabilnošću, ali koje direktno štete demokratskom poretku. Jačanje nedemokratskih trendova ugrožava fundamentalne uloge nacionalnih parlamenata, a deliberacija se predstavlja kao „neefikasna“ i „politički rizična“.

Dušan Pavlović dusan.pavlovic@mac.com

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Neoliberalizam u Srbiji: objašnjenje za sve što nam se ne sviđa

U poslednjih deceniju i po neoliberalizam je jedan od najupotrebljavanijih objašnjenja kako u javnom, tako i u naučnom diskursu u Srbiji. Broj fenomena koji neoliberalizam „može“ da objasni je zapanjujući. Ipak, najveći broj javnih aktera i teoretičara ne ulazi u definiciju neoliberalizma, već prihvata da se u nju može staviti sve što je neophodno da bi se fenomen objasnio. Otuda u implicitnim definicijama nalazimo podjednako elemente državnog intervencionizma i tržišne alokacije resursa. U izlaganju ukazujem na ovu nespojivost razumevanja neoliberalizma u Srbiji i pokazujem da bi najveći broj ekonomskih fenomena pre mogao da se objasni državnim intervencionizmom i političkim, pre nego tržišnim felerima.

Vukašin Pavlović vpavlovic2003@yahoo.com

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Konflikt autokratije i demokratije oko kontrole sadašnjosti i budućnosti

Šta se desilo sa utopijskim energijama novih društvenih pokreta (pre svega mirovnog, neofeminističkog i ekološkog) iz perioda od druge polovine 60-tih do druge polovine 80-tih godina dvadesetog veka? Da li su i gde isparile te energije, da li su se i u kojoj meri ostvarile, koliko su amortizovane, da li su se transformisale. A ako su istrošene i potpuno ugasle, šta se može uspostaviti umesto njih? Tokom poslednje decenije predhodnog i prvih decenija ovog veka stvoren je potpuno nov globalni i regionalni kontekst društvene i političke realnosti. Tu realnost danas karakterišu, između ostalog: uspon neo-liberalnog kapitalizma i kriza njegove legitimnosti; širenje globalizacije uz istovremeni porast nacionalizma, kao dva neraskidivo vezana blizanca; široko rasprostranjeni autoritarni politički odgovori na krizu poznog kapitalizma. Istovremeno su sve uočljivija iskušenja i

granice političke reprezentacije klasičnog parlamentarnog tipa, kako u novim, tako i u starim demokratijama. Građani gube poverenje u političke institucije, a naročito u političke elite i političke stranke. Evidentno je širenje autoritarnog pragmatičnog populizma kao odgovor na ratne konflikte izazvane u kriznim područjima, i sa njima povezanim novim talasom terorizma, kao i masovnih migracija. Javlja se neophodnost temeljitog kritičkog preispitivanja mogućnosti sadašnje demokratije da rešava konfliktna pitanja sadašnjosti i da pripremi uspešne odgovore na izazove sa kojima se suočavamo u neposrednoj budućnosti, kao i onoj koja kasnije dolazi. Protivurečan proces istovremenog širenja i sužavanja ljudskih prava je sve vidljivija odlika našeg vremena. Kakvi su rizici s kojima se danas susrećemo, kakva iskušenja očekuju buduće generacije, šta nam od alternativa i strategija stoji na raspolaganju. Nastupilo je vreme distopija. Koje nam realne vizije, umesto dalekih starih i novih utopija, stoje na raspolaganju kako bi se na demokratske načine ovladavalo sadašnošću i budućnošću?

Zoran Pavlović pavlozoran@gmail.com

Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

Ideological differentiation and spatial models of party preferences in the Balkans

Spatial models of party preferences are developed in order to explain the connection between ideological positions of citizens and political parties. The proximity model argues that the key measure is the absolute distance between a voter and a party, while the directional model argues that the 'intensity' on party's ideological profile is of primary importance. However, there is little research on the applicability of the two spatial models in developing democracies, in particular in the South-Eastern Europe. This paper contributes to the knowledge in this area by comparatively analyzing the directional and proximity models of party preferences in Serbia, Montenegro, Slovenia, Greece and Bulgaria. The main theoretical argument is that ideological differentiation of political parties is a necessary condition for establishing the spatial link between parties and citizens. The data come from the Module 4 of the Comparative Study of Electoral Systems project. The results show that the spatial models provide a poor representation of the citizens attitudes towards political parties in Serbia, due to the lack of ideological differentiation of the relevant parties. The situation is different in the other analyzed countries. Particularly in Bulgaria and Greece parties are ideologically clearly differentiated, which enables citizens to form ideological connection with the parties.

Natalija Perišić natalija.perisic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Aktiviranje korisnika novčanih naknada u sistemu socijalne zaštite

Aktiviranje korisnika socijalne pomoći predstavlja sve zastupljeniju paradigmu u savremenim državama blagostanja. Interpretacije i koncepti aktiviranja su brojni, shodno čemu se prakse aktiviranja među državama suštinski međusobno razlikuju. Neki od koncepata, koji su predmet ovog rada, su: aktiviranje kao reakcija na zavisnost od socijalne pomoći; aktiviranje kao reakcija na strah od pod-klase; aktiviranje kao način ostvarivanja osnovnih socijalnih prava; aktiviranje kao posledica ugovornog odnosa između pojedinca i države. Bez obzira na konkurentne pravce, neoliberalni diskurs, koji aktiviranje pozicionira u kontekst odgovornosti i obaveza pojedinaca, je dominantan. Paradigma aktiviranja uvedena je i u nacionalni sistem socijalne zaštite, pre više od jedne decenije. Oštro protivljenje organizacija civilnog društva njegovoj konkretizaciji u Srbiji, usporilo je razvoj koncepta u neoliberalnom pravcu. Međutim, ovaj koncept u Srbiji i dalje nije implementiran, što sasvim izvesno proizvodi loše efekte kako po korisnike, tako i po zajednice, rezultujući socijalnim isključivanjem. Teorijski okvir rada sačinjavaju razmatranja različitih koncepata aktiviranja koji su implementirani u državama blagostanja uopšteno, sa akcentom na analizi njihovih prednosti i nedostataka. Reforma nacionalne države blagostanje, u onom delu u kom je paradigma aktiviranja (potencijalno) primenljiva,

predstavlja okvir diskusije. Fokus rada je na nacionalnom kontekstu u kom je paradigma implementirana i na njegovoj neo-liberalnoj operacionalizaciji od strane donosioca odluka i kreatora strategija i zakona. Dokumentuje se nepodesnost ovakog pristupa u Srbiji, te slede razmatranja alternativnih interpretacija podesnih za nacionalni kontekst, kao i preduslova koje bi bilo potrebno kreirati. Rad se zasniva na kvalitativnoj analizi sadržaja, a pored komparativne metode, primenjena je i studija slučaja.

Dora Piroška dora.piroska@uni-corvinus.hu

Corvinus University, Budapest

Eva Zemandl evazemandl@gmail.com

Central European University, Budapest

De-Europeanization and its contestations: The politics of central bank independence and school (de)segregation in Hungary

The paper aims to explore the processes of de-Europeanization in the context of the Fidesz KDNP government in Hungary (since 2010). More particularly, we propose a comparative case study concerning: how do domestic actors respond to the Hungarian government's de-Europeanization strategy? In the process of de-Europeanization, the protagonist is the national government which directly or indirectly attacks or undermines European values, norms and regulations with the aim of creating a more nationally controlled polity and discourse. The other key protagonist is the non-governmental actors and stakeholders, who employ different responses vis-à-vis the de-Europeanization process. Our particular aim is to incorporate the dimension of de-Europeanization into a study of national politics and policymaking—an angle which has been neglected in the current state of research. Two most-different cases in the Hungarian context—the independence of the central bank and the (de)segregation of education of the Roma minority—are analyzed as processes of de-Europeanization. We show that the government's realization of a nationalist political strategy is, however, challenged by the presence of local and international actors. Local actors have few choices but have, thus far, pursued the following response strategies vis-à-vis de-Europeanization: (1) acceptance as active promotion; (2) contestation and leveling challenges (with varying degrees of success/failure); (3) acceptance as blending in; and (4) incapacitation (due to lack of resources). Above all, our comparative analysis of the most-different case studies illuminate the general de-Europeanization trend in Hungary and the often dissimilar responses of local actors, which can be classified as either facilitating or hindering, with the support of international actors.

Zlatiborka Popov pozlata75@gmail.com

Filozofski fakultet, Istočno Sarajevo

Feministički otpori autoritarizmu: kontekst civilnog društva

U ovom radu će se ukazati na feminističke otpore autoritarnosti u kontekstu aktivizma u civilnom društvu u Bosni i Hercegovini. Imajući u vidu i da su i autoritarizam i aktivizam složeni fenomeni, koji se manifestuju na različite načine, ukazaće se na neke aspekte njihovih performativnih praksi. S obzirom da i feminizam i civilno društvo predstavljaju svojevrsan „otpor unutar otpora“ (Vukašin Pavlović), autoritarizmi koji se dovode u pitanje u okviru ženskog aktivizma se odnose na same institucije, dominantne narative ali i preovladavajuće oblike na koje civilno društvo (ne) funkcioniše. Tako se ovi otpori ogledaju u stalnom i kritičkom preispitivanju načina na koje strane i domaće institucije „kooptiraju“ i negiraju ženski aktivizam, u invociranju „zaboravljenih“ narativa kroz npr. antidogmatska sećanja na socijalizam kao i kroz ukazivanja na protivrečnosti koje nastaju kroz tzv. vidljive i nevidljive hijerarhije u samom civilnom društvu. Preispitivanje ovih otpora će se temeljiti ne samo na relevantnim feminističkim uvidima već i na nekoliko empirijskih istraživanja autorice. Iako

često gurnuti na margine, ovi otpori demistifikuju različite suptilne tehnike i mikrofizike moći (Fuko) i asimetrije unutar različitih manifestnih i latentnih formi autoritarnosti a sa kojima i sami stupaju u različite interakcije koje ne vode nužno do omoćavanja žena i jačih feminističkih prodora.

Stephen Quinlan stephen.quinlan@gesis.org

GESIS Leibniz Institute, Mannheim

Deirdre Tinney deirdre.tinney@ucd.ie

Independent researcher

A Populist Wave or Metamorphosis of a Chameleon? Populist attitudes and the vote in 2016

As the world peers into the crystal ball era of Brexit and President Trump, it has become clear that we need to talk about populism. These days, parties and politicians articulating what are regarded as populist views are to be found in established democracies globally. A vexing question however is do so-called populist sentiments shape vote choice? Relying on data from Ireland and the United States, both of which have fielded the CSES Module 5 that focuses on populist feelings and vote choice, we show that populism motivated voters in both Ireland and America, illustrating support for the premise that so-called populist views are an important stimulus for voters. Yet, our analysis also demonstrates that the old reliables – economic perceptions, partisanship, and socio-demographics remained omnipresent, suggesting a sole focus on populism for the success of Donald Trump in the US or Sinn Fein in Ireland is overblown. Further, the populist sentiments motivating vote choice in the United States were quite different from those that influenced voters in Ireland. This implies that populism is highly conditioned by context and that maybe even the “chameleon” metaphor over claims coherence for the term.

Ivana Radić Milosavljević ivana.radic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Podrška autoritarizmu zarad stabilnosti na Zapadnom Balkanu: paradoks procesa evropske integracije Republike Srbije

Prvi od kriterijuma iz Kopenhagena za pristupanje novih država članica Evropskoj uniji definisanih 1993. godine jeste onaj politički – o neophodnosti uspostavljanja stabilnih institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina. Ovaj kriterijum je međutim, ostao u senci u poslednjih nekoliko godina tokom kojih je Evropska unija jedinu pažnju na Zapadnom Balkanu posvećivala pitanju regionalne stabilnosti ovog prostora. Tako se dogodio paradoks da se u Srbiji, ali i drugim državama ovog regiona, u jednom procesu koji bi trebalo da podrži demokratiju, daje podrška autoritarnim političkim liderima. Za tu podršku oni su se kvalifikovali svojom spremnošću, makar deklarativnom, da se posvete unapređenju odnosa sa susedima. Istovremeno se toleriše očigledna pojava zarobljavanja države (eng. state capture) manifestovana u raširenoj korupciji, uzurpaciji medija, samovolji pojedinaca i prenebregavanju institucija, kao i kršenju vladavine prava, uključujući i ljudska prava. Nekoliko faktora koji su se istovremeno stekli doprinelo je ovakvom pristupu Evropske unije prema državama kandidatima za članstvo. Prvi je sadržan u okolnostima višedimenzionalne krize u kojoj se EU našla od 2008. godine, koja onemogućava Uniji da se u punom kapacitetu posveti pitanju proširenja. Drugi, jeste očigledan zamor od proširenja vidljiv u javnom diskursu na prostoru Evropske unije, kako među političkim elitama, umerenim i ekstremnim političkim partijama, tako i među građanima. Treći faktor jeste aktuelna dominacija Evropske narodne partije u svim političkim institucijama Evropske unije. Njeni predstavnici daju gotovo bezrezervnu podršku članovima njima srodnih, vladajućih političkih partija u pojedinim zemljama na Zapadnom Balkanu, od čega je Srbija verovatno najbolji primer. Konačno, slaba demokratska osnova u zemljama kandidatima, kako na strani vlasti, tako i unutar civilnog društva, omogućila je nekritički, apologetski odnos prema čitavom procesu pristupanja.

Duško Radosavljević vpans2010@gmail.com

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić u Novom Sadu, Univerzitet Union, Beograd

Tamara Gajić tamara_gajic91@yahoo.com

Fakultet za evropske pravno-političke studije, Univerzitet Educons

Populizam, elitizam i demokratija: Slučajevi Poljske, Mađarske i Srbije

Autori u tekstu ispituju povezanost ovih fenomena, imajući u vidu novija iskustva tri pomenute zemlje. Jedno od osnovnih pitanja jeste da li je ulaskom prve dve u Evropsku uniju prestala potreba postkomunističkih društava da i dalje razvijaju obrasce političkog života, ustaljene u ovoj političkoj tvorevini, odnosno, da li je njihovo prihvatanje tzv. „neliberalne demokratiju“ označava i spremnost samostalnog političkog puta izolacije. S druge strane, kolika je varljiva zavodljivost poljskog i mađarskog izbora utiče i da li je prihvatljiva za Srbiju, koja se još uvek bori da pronađe svoj put ka evropskoj zajednici naroda.

Christian Schimpf christian.schimpf@gesis.org

GESIS Leibniz Institute, Mannheim

Between Switching, Abstention, and Challenger Parties – A comparative analysis of Ideological Protest Voting

In this paper, I argue that the perceived ideological distance between a voter and available parties is essential to understand their protest against their natural parties. Furthermore, I contend that challenger parties may not only benefit from general disenchantment with politics but they can also attract voters who want to signal dissatisfaction with their most genuinely preferred party. I develop a theoretical argument to explain under which conditions loyal voters protest against their genuinely preferred vote choice and how they choose from the different protest alternatives available to them. My working assumption is that voters rate parties along the perceived ideological proximity. If they perceive an increase in the ideological distance between them and their natural party, loyal voters have three different options: no reaction, switching, or abstaining. I expect voters to be more likely to switch or to abstain if they believe that their signaling efforts can be successful. Crucially, this sets them apart from the general “protest voter” whose trust in politicians and parties in general has eroded completely. Regarding the choice between abstention and switching, I expect that voters are more likely to switch rather than to abstain under the condition that there is a viable (quality) option on the electoral ballot. Challenger parties, I argue, can then benefit from these specific protest voters, provided these parties are considered to be a viable alternative. Initial results from empirical tests using the CSES Module 4 data support my main arguments.

Janja Simentić janja.simentic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Sud pravde Evropske unije kao akter u zaštiti prava tražilaca azila u Evropskoj uniji

Cilj rada jeste da se ispita teza o aktivizmu Suda pravde Evropske unije (SPEU) kroz analizu skorašnje prakse u oblasti azila u Evropskoj uniji (EU) koja je u centru trenutne političke krize u Unije. Tvrdnja koju iznosimo u ovom radu jeste da je Sud pravde EU svojim presudama doprineo boljoj zaštiti tražilaca azila na nivou EU. U trenutku kada je EU suočena sa najvećim prilivom državljana trećih država u svojoj istoriji, institucije EU u okviru svojih nadležnosti preduzimaju korake kako bi doprinele rešavanju problema. Jedan od koraka jeste i izmena relevantne legislative kako bi se ona usaglasila sa dešavanjima u praksi. Ipak, kriza tzv. dablinskog sistema (sistem za utvrđivanje države članice odgovorne za ispitivanje zahteva za azil u EU) je trenutna, sa dubokim i dalekosežnim posledicama, te zahteva brza rešenja. Sa druge strane, procedura za izmenu pravnih akata u EU može da traje i po nekoliko godina. Stoga, u takvim trenucima uloga Suda pravde, kao institucije koja treba da obezbedi „da se pravo poštuje prilikom tumačenja i primene prava“, može biti ključna. On se javlja kao institucija koja brže može da doprinese neophodnim promenama tumačenjem postojećih pravila. Kako bi se

ukazalo na ovu ulogu Suda biće predstavljena i uporedo analizirana dva slučaja pred Sudom pravde EU koja se tiču primene regulative EU o utvrđivanju države odgovorne za ispitivanje zahteva za azil (Dablinska regulativa). Biće ukazano na to kako je Sud pravde ojačao položaj pojedinca u dablinskom sistemu putem tumačenja dometa pravnog leka koji je na raspolaganju pojedincima u pogledu osporavanja odluke o transferu u drugu državu. Nakon objašnjenja delovanja Suda biće predstavljen nov nacrt izmena i dopuna Dablinske regulative iz maja 2016. godine koji je još uvek u proceduri i biće ocenjeno da li će i na koji način praksa Sud biti uzeta u obzir. Biće pokazano da, iako bi zakonodavac mogao da izmeni prethodnu regulativu na uštrb prava tražilaca azila, argumentacija na koju se Sud oslonio kako bi utvrdio domen pravnog leka ostaje primenjiva i nakon takvih mogućih izmena, što znači da će zaštita pojedinaca kojoj je Sud doprineo ostati na istom nivou.

Jasminka Simić jasminka2002@yahoo.com

Radio-televizija Srbije, Beograd

Preispitivanje razmišljanja o neoliberalizmu

Od kraja Hladnog rata i blokovske podele sveta, za poslednje skoro tri decenije, u međunarodnim odnosima paralelno su se odigravali veliki procesi, kao što su poraz centralno-planske privrede u zemljama istočne Evrope i njihova ubrzana tranzicija ka tržišnoj ekonomiji i liberalnoj demokratiji, odnosno, sistemu neoliberalizma, jačanje nacionalizma i ekstremno desničarskih pokreta na Zapadu, migracije stanovništva iz evropskih zemalja u zemlje u sponu, iz ekonomskih razloga zbog svetske finansijske krize, i prinudne migracije iz zemalja severne Afrike i sa Bliskog istoka, usled pretnje fizičkom opstanku. Istovremeno, došlo se do saznanja da neoliberalizam, zasnovan na slobodnoj trgovini, otvorenom tržištu, privatizaciji, smanjenju državnih rashoda i povećanju uloge privatnog sektora, kao načina za stimulaciju rasta, koji je dominantan u američkoj privredi i međunarodnim organizacijama kao što su Međunarodni monetarni fond i Svetska banka, ne može da reši goruće probleme današnjice, krizu modela privrednog rasta i razvoja, siromaštvo, pitanje socijalne (ne)jednakosti, zaštitu životne sredine. Osim toga, izgubio se i osećaj za ljudska bića, a to je ponovo u centar interesovanja stavilo marksističke teorije. U takvom međunarodnom ambijentu potrebne su nove strukture – organizacione i mentalne. Uloga Ujedinjenih nacija, kao mesta za intenzivnu međunarodnu saradnju i dogradnju međunarodnog prava, pomalo se smanjila u periodu zapadnog posthladnoratovskog trijumfa. Cilj ovog rada jeste da pokaže kako se posthladnoratovska era promenila u poslednjih 30 godina, da li tek sa slabljenjem neoliberalizma zaista počinje, do sada, „imaginarni XXI vek“, sa fokusom, ne više na Zapadu, već na istoku i Aziji, i kakva bi mogla da bude nova uloga Ujedinjenih nacija u tako izmenjenom svetu.

Dimitri A. Sotiropoulos dsotirop@pspa.uoa.gr

University of Athens, Greece

Populism, clientelism and corruption: three mechanisms depressing the quality of democracy in Western Balkans in comparative perspective

Assessments of the quality of democracy focus on deviations from the rule of law and decreasing levels of political participation, but do not adequately explore the mechanisms through which the quality of democracy decreases to the point of almost reaching a breaking point, without however becoming an outright dictatorship. Populism can be both a mode of political participation and a means of political domination. The linguistic turn in the study of populism has sidelined the study of social and organizational means which populist leaders use, after they ascent to power. Populism in power, showing authoritarian tendencies, is on the rise in Europe and particularly so in the Western Balkans, where there is a theoretically interesting combination of a) *populism* with b) *clientelism* and c) *corruption*. These three phenomena combine as means of political domination in democratic regimes which have been derailed. Spanning the grey zone between illiberal democracy and authoritarianism, the regimes of Aleksandar Vučić in Serbia, Nikola Gruevski in FYR Macedonia and Milo Djukanović in

Montenegro, in different degrees, purposefully used (or continue to use) populism, corruption and clientelism. They also rely on a distinct populist discourse, but also on social class bases and organizational means which are characteristic of populism. Evidence from the author's field research in Belgrade, Skopje and Podgorica is used to discuss how populism, clientelism and corruption are associated with a backsliding from electoral democracy, the reproduction of the same governing elites in power and possibly the emergence of a new type of political regime. Comparable trends of derailment of democracy, based on a variety of other causes, can be traced in other West Balkan and East European countries.

Dušan Spasojević dusan.spasojevic@fpm.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Može li populizam biti vladajuća ideologija?

Populističke stranke, pokreti i lideri već dve decenije izazivaju pažnju javnosti. Jedna od osnovnih karakteristika populističkih aktera bila je izuzetno mala šansa da se nađu na pozicijama vlasti jer su se, po pravilu, protiv njih udruživali svi ostali akteri. Početak 21. veka je doneo određene promene izazvane ekonomskom i političkom krizom, pa su populistički akteri došli na vlast ili se ozbiljno približili vlasti u brojnim državama koje klasifikujemo kao stare demokratije i uticali na neke od najvažnijih političkih odluka, poput Bregzita. Trend populizma nije zaobišao post-komunističke zemlje u kojima su slabe institucije i nerazvijena demokratska javnost još lakše popustili pred populističkim izazovima, pa je istočna Evropa (u slučajevima Mađarske, Poljske ili Srbije) postala ogledno polje za nastajući trend – populističke partije na vlasti. U ovom radu, analizirajući primer Srpske napredne stranke, razmatramo da li se i u kojoj meri menja ideološka platforma populističkih partija u situaciji kada dođu na vlast. Populizam pre svega razumemo kao ideologiju zasnovanu na ideji da je društvo podeljeno na korumpiranu elitu i narod (Mudde, 2008), što podrazumeva da se ideološki koncept stranke nalazi pred izazovom kada ona postane stranka vlasti (odn. elite). Populizam je „thin-centre ideology“, što znači da se može kombinovati sa drugim ideologijama, ali i da stranke ne moraju u potpunosti biti populističke (Deegan Krause 2007), što akterima daje određeni manevarski prostor i omogućava da se ideološke tendencije pojave kod većeg broja stranaka. Ideološka transformacija SNS se posmatra kroz tri izborna ciklusa – opozicioni (iz 2012. godine) i dva vladajuća (2014. i 2016. godina) preko analize izbornih platformi i poruka.

Ivan Stanojević ivan.stanojevic@fpm.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Evropska monetarna integracija i teorija igara

Na Saboru planiram da saopštim osnove svog doktorskog istraživanja o Evropskoj monetarnoj integraciji zasnovanoj na teoriji igara. Ideja je da pokažem kako su se posla raspada bretonvudskog sistema države članice tadašnjih Evropskih zajednica našle u strateškoj situaciji zatvorenikove dileme, kada je u pitanju vođenje monetarne politike i politike deviznih kurseva. Posle neuspelih pokušaja koordinacije kroz mehanizam deviznih kurseva (*exchange rate mechanism*), rešenja za izlazak iz dileme pronađeno je u uvođenju zajedničke valute – evra, odnosno prenosu monetarnih nadležnosti na Evropsku centralnu banku i fiksiranje deviznih kurseva članica evrozona. Na taj način u praksi je primenjen jedan od načina za prevazilaženje dileme koji se ogleda institucionalizaciji prava treće strane da sprovodi kazne nad igračima koji ne saraduju u dilemi. Slično kao kod Hobsovog suverena. Nevolja sa ovim rešenjem je što je ono institucionalizovano tako da su države članice po prijemu u evrozonu našle u novoj neprijatnoj strateškoj situaciji koju nazivamo igra kukavice. Do toga je došlo zbog asimetričnog dizajna Evropske ekonomske i monetarne unije, kao i nekredibilnih kazni za države koje ne poštuju pravila u okviru Pakta stabilnosti i rasta. Na taj način je jedan problem samo transformisan u drugi. Umesto situacije zatvorenikove dileme u kojoj je dominantna strategija da države vode ekspanzivnu monetarnu politiku i na taj način povećavaju konkurentnost svojih privreda,

države dolaze u situaciju igre kukavice. U igri kukavice se podsticaji razlikuju pa ravnoteža nastaje kada države sklone prekomernoj potrošnji dobijaju način da lakše finansiraju prekomernu potrošnju, dok fiskalno odgovornije članice preuzimaju teret izbjavljenja ovih prvih kako bi sprečili efekte preliivanja negativnih efekata koji dovode u pitanje opstanak zajedničke valute.

Miloš Šolaja msolajabl@gmail.com

Fakultet političkih nauka, Univerzitet Banja Luka

Međunarodni okvir „nevoljne demokratske tranzicije“ na Balkanu i autoritarne tendencije

Demokratska tranzicija u zemljama jugoistoka Evrope pokazuje bitne razlike od procesa demokratske tranzicije u državama Centralne i Istočne Evrope. Prelazak iz autoritarnih jednopartijskih socijalističkih sistema u ovom prostoru se odvijali su se mnogo više kao iznuđeni proces i niz političkih promjena nego kao odraz društvenog konsenzusa o izgradnji demokratskog okruženja kao uslova efikasnog političkog i ekonomskog poretka. Politike država zapadnih zemalja i unutrašnje urušavanje istočnog bloka nisu se inicijalno fokusirale na jugoistok Evrope ostavljajući državama tog regiona veliku slobodu u određivanju pravaca, toka i dinamike tranzicije što je omogućilo transformisanoj staroj političkoj eliti da se pojavljuje kao transformisana nova politička elita. Ta elita je zadržala stari odnos prema načinu upravljanja u društvu držeći veliki dio stanovništva dalje od bilo kakvog efikasnog nadzora, onemogućavajući učešće u odlučivanju, podstičući opoziciju na simboličkom nivou. Elita se postavlja iznad zakona, a prava pojedinaca su zanemarena. Izborni proces se kontroliše od strane elite na vlasti, nezavisnost kontrolnih tijela poput medija i agencija ugrožen je stalnim „nadzorom“ od strane političkih garnitura na vlasti. Transformisana stara politička elita podržava i omogućava novoj tajkunskoj kriminalizovanoj političkoj eliti, nastaloj u vrijeme raspada ekonomskog poretka socijalizma, da ostvaruje materijalne interese izvan i iznad zakona što umanjuje ekonomsku osnovu za efikasnu demokratsku tranziciju. Interesi post-komunističke političko-ekonomske tranzicione elite na Balkanu oslanjaju se na nacionalističke politike i retorike i proizvodnju straha stvarajući osnovu za autoritarnu ulogu političkih lidera i političkih elita. Tranziciju i djelovanje aktera u državama Balkana, posebno Zapadnog Balkana, u velikoj mjeri, a u slučaju Bosne i Hercegovine i Kosova direktno, oblikovale su međunarodne institucije i drugi subjekti međunarodne zajednice koje nisu uspjele da ostvare ciljeve postavljene u demokratskoj tranziciji ostavljajući prostore za konsolidaciju autoritarnog načina vladavine u postsocijalističkim državama.

Jovan Teokarević jovan.teokarevic@fpn.bg.ac.rs

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

The European Union's "democratic sanctions" against its member states

The paper will address the issue of the European Union's capacity to impose sanctions against its member states that systematically violate the values the EU is based upon, most notably the rule of law and democracy. An increasingly rich academic literature about this issue shows quite convincingly that while the EU leverage is relatively strong in relation to the acceding countries, through the pre-accession conditionality policy, it becomes very weak in situations when EU member states violate rule of law and democracy. This was shown most clearly in the EU efforts to punish Hungary and Poland in the last few years. Although the so-called infringement procedures were activated, the process is still unfinished and will hardly lead to the most radical punishment that the Treaty on European Union's Article 7 envisages – the suspension of voting rights within the EU. The paper will first offer an analysis of possible legal and political procedures under Article 7, and will reveal its principal shortcomings. Then the attention will be turned towards Hungary and Poland, in two steps. In the first step, the recent turn to autocratic governance in these two countries will be exposed, through the analysis of constitutional, legal and policy changes they have gone through, particularly effecting the independence of judiciary and media. In the second step, the EU actions against the two countries will be presented and evaluated. The concluding part of the paper will show how effective

the Article 7-related actions against Hungary and Poland have been, and what should be the possible way forward in the struggle against de-democratization within the EU.

Bojan Todosijević bojan.todosijevic@gmail.com

Institute of Social Sciences, Belgrade

A cross-national examination of spatial models of party preferences: Aggregate-level analysis

The effectiveness of directional and proximity models in predicting party preferences varies across countries. However, it is not known enough about the factors that influence these variations. This paper addresses the following question: How is the power of proximity and directional models in accounting for party preferences related to macro-level variables? Hypotheses submitted to empirical testing are derived from the general argument that evaluations based on proximity to political parties are more cognitively demanding. Hence, the system complexity should interfere with spatial logic generally. On the institutional level, it is expected that in proportional systems, with a more diversified party spectrum, it is easier for citizens to find parties that are close to them. By the same token, in systems with fewer parties, voters should be more likely to primarily consider the direction in of the preferred policy changes. Individual-level research shows that politically sophisticated citizens are more likely to use spatial reasoning. Hence, variables indicating the quality of democracy are expected to correlate with the effectiveness of spatial models on aggregate level. Since economic and other resources correlate with spatial models on individual level, it is also expected that county-level economic and social development will predict spatially-based party preferences. Finally, clarity of political supply, defined via an index of ideological polarization, is expected to predict both spatial models of party preferences. The hypotheses are tested using the Comparative Study of Electoral Systems data, pooled from the existing four modules. Data analysis is based on aggregate-level variables. The results support the tested hypotheses, except for the finding that electoral system is not associated with the effectiveness of spatial models of party preferences.

Slobodan Tomić s.tomic@ucl.ac.uk

University College London (UCL)

Independent, but distrustful: Government narratives on controlling bodies in competitive authoritarianism

The work of independent controlling bodies is supposed to unfold without political interference. Yet, in countries of competitive authoritarianism the decisions of these bodies are often disputed and attacked, which has implications for their status and scope for action. This paper explores the narratives that political elites use to respond to the actions of controlling bodies and the resulting notions of independence and accountability of controlling bodies. The study is focused on four countries from the Western Balkans – Serbia, Macedonia, Bosnia and Herzegovina, and Montenegro. Main contributions are to the literature on independence of controlling bodies and to the debate on the role of the ‘fourth branch’ of government in countries with democratic deficit.

Cirila Toplak cirila.toplak@fdv.uni-lj.si

Univerzitet u Ljubljani, Fakultet društvenih nauka

Otpor autoritarizmu staroseoskim političkim praksama

Ovaj referat bazira na tezi da neoliberalni kapitalizam, koji se razvija putem stalnih inovacija, podstiče autoritarne trendove u više ili manje demokratskim sustavima u regionu, pa i Europi i svijetu. Oslanja se dalje na tezu da je dogmatska prosvetiteljska misao pogrešna u linearnoj koncepciji napretka, koji se mjeri gotovo samo materijalnim dostignućima. Bez ubedljive teorije dakako nema efikasnih političkih praksi koje naravno i proveravaju i generišu nove teorije. Iz svega toga izlazi, da su teoretske mogućnosti suprotstavljanja suvremenom autoritarizmu u sledećim pravcima: anti-kapitalizam (i

dakle anti-ekstraktivizam i biocentrizam); nelinearna definicija napretka i dakle upotreba istorijskih preteča kao izvor inspiracije umjesto isključive opsesivnosti inovacijama; a i preispitavanje demokratije kao paradigmatičke dogme. Sve gore zapisano možemo detektirati u staroseoskim političkim praksama, koje danas donose najprogresivnije odgovore na suvremene političke, ekonomske i okoliške izazove, pogotovo u nekim južnoameričkim društvima (Bolivija, Ekvador). A pošto je politička kultura uvjetovana političkom tradicijom i istorijom nekog društva, koje dugo vreme naseljava neki prostor, od koga naravno i zavisi, za empiriju koja bi mogla potencijalno doneti neke relevantne aplikacije na suvremenu političku situaciju u našem regionu, poslužit ću se opisom ideologije, političkog života i društvene organizacije antičke staroseoske zajednice tako zvanih staroveraca na sjeveru-zapadu Slovenije koja je još postojala usred 20. stoljeća. U referatu će biti razmatrani i interpretirani njihovi glavni ideološki stavovi, definicija političkog i politika, teritorialna administracija, sudstvo i represivni aparat, sistem obrazovanja, sistem brige za javno zdravlje, meritokratijski način izbora njihovih vođa, strategije preživljavanja i odnosi sa kršćanskom većinom.

Marko Veković marko.vekovic@fpn.bg.ac.rs

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Hibridni režimi i pravoslavne crkve: asimetrična simfonija?

U ovom radu objašnjavam političko ponašanje pravoslavnih crkava u savremenim hibridnim režimima. Kao što je i poznato, hibridni režimi, koje karakteriše kombinacija demokratskih i autokratskih elemenata, rasprostranjeni su i u dominantno pravoslavnim zemljama. Kako se odnose pravoslavni verski akteri, odnosno pravoslavne crkve, prema ovim režimima jeste predmet ovog rada. Zašto pravoslavne crkve ne pružaju otpor hibridnim režimima? Pretpostavka od koje polazim glasi: podrška pravoslavnih crkava je važan element održavanja stabilnosti hibridnih režima i u skladu sa tim, oni teže da osiguraju tu podršku i da imaju što bliže odnose sa Crkvom. Sa druge strane, Crkva tradicionalno gaji ideju o simfonijskom odnosu sa državom, koja seže do vizantijskih dana. Međutim, suprotno tome, savremeni odnos pravoslavnih crkava sa hibridnim režimima dobija obrise asimetrične simfonije u kojoj je država mnogo jači akter od Crkve, te je stoga političko ponašanje Crkve, naročito u smislu opozicionog delovanja, ograničeno.

Nebojša Vladislavljević n.vladislavljevic@fpn.bg.ac.rs

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

Popular resistance to authoritarian trends in the Balkans: Lessons from the coloured revolutions and the Arab Spring

Authoritarian currents have undermined democratic politics across Europe in the last few years. Due to weak democratic institutions, the trend seems to have produced more adverse implications in the Balkans than elsewhere. While scholars initially discussed the decline of democracy in the region, recent developments suggest that a hybrid regime label may be more appropriate. This paper focuses on the potential for popular resistance to authoritarian trends – that is, a highly visible and disruptive collective action, such as popular protests, marches, demonstrations, occupations and social movements – involving opposition parties and/or civil society groups and unorganised participation. It explores whether any lessons emerge from the comparison of the political context of contemporary popular resistance to authoritarian trends in the region with that of the post-communist coloured/electoral revolutions and the Arab Spring. The main dimensions of the political context discussed here are international dimension, regime type, and the opposition's identities and its organisational and coalitional capacities. The major lesson for opposition forces seems to be that they should now focus more on domestic battles and less on potential international sources of support. In previous tides of popular mobilisation, democrats benefited strongly from international democracy promotion – especially in post-communist states – and from diffusion, in both the coloured revolutions and in the Arab Spring. At the same time, often shaky opposition coalitions faced

repressive and well-resourced authoritarian incumbents. This time, the international context is less conducive to democratic development in both those Balkan states within and outside the European Union, unless when Western involvement is perceived as a part of conflict management. Simultaneously, opposition forces' capacity is potentially enhanced by less repressive regimes and pre-existing, though not always mobilised, oppositional identities and networks, as well as by its ample experience with coalition politics.